

**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

uz podršku

Opštine Veliko Gradište
Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

organizuju
deveti naučno-stručni
skup sa međunarodnim učešćem

**LOKALNA SAMOUPRAVA U
PLANIRANJU I UREĐENJU
PROSTORA I NASELJA**

Zbornik radova mladih istraživača

Urednik:
Dr Ivan Novković

Beograd, jun 2022.

**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

Izdavač:

Asocijacija prostornih planera Srbije
Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

Za izdavača:

Dr Dejan S. Đorđević
Dr Velimir Šećerov

Urednik:

Dr Ivan Novković

Tehnički urednik:

Branko Protić

Grafička priprema i štampa:

Planeta Print DOO, Beograd

Tiraž:

150 primeraka

ISBN 978-86-6283-126-2

Beograd, jun 2022.

Publikovanje zbornika radova finansijski pomoglo:

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

Napomena: Referati su štampani u obliku autorskih originala. Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove Urednika Zbornika i Organizatora skupa. Autori preuzimaju pravnu i moralnu odgovornost za ideje iznete u svojim radovima. Izdavač neće snositi nikakvu odgovornost u slučaju ispostavljanja bilo kakvih zahteva za naknadu štete.

ŠIRENJE RUDARSKOG BASENA VS RURALNA OBNOVA - STANJE I PERSPEKTIVE RAZVOJA RURALNIH NASELJA U OPŠTINI LAZAREVAC

Sandra Vukašinić¹, Danica Đurkin²

Apstrakt: Na području rudarskih basena dolazi do velikih promena prirodne i društvene sredine jer sa jedne strane postoji velika naseljenost i izgrađenost prostora, a sa druge strane specifični zahtevi površinske eksploatacije. Rudarski basen „Kolubara“ je važan nosilac srpske energetike, a otkopavanje uglja se u najvećoj meri obavlja na teritoriji opštine Lazarevac, pa se usled planiranog razvoja površinskih kopova očekivano na ovom prostoru događaju najintenzivnije promene preseljavanja stanovništva, naselja ili delova naselja. U radu se analizira dinamika preseljavanja stanovništva, karakter i tip raseljavanja naselja. Težište rada predstavlja prikaz transformacije mreže naselja na teritoriji opštine Lazarevac, analizom fizionomskih, demografskih, funkcionalnih i dr. promena uslovljenih širenjem rudarskog basena „Kolubara“ Cilj rada je detaljno sagledavanje uticaja rudarskog basena „Kolubara“ na sveobuhvatni razvoj naselja na teritoriji opštine Lazarevac, kao i uočavanje mogućnosti i ograničenja razvoja ruralnih naselja na proučavanom prostoru.

Ključne reči: ruralni razvoj, transformacija naselja, rudarski basen „Kolubara“, opština Lazarevac

EXPANSION OF MINING BASIN VS RURAL REGENERATION - CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF RURAL SETTLEMENTS IN THE LAZAREVAC MUNICIPALITY

Abstract: In the area of mining basins the great changes in the natural and social environment occur because of a high population and settlement densities on one side, and specific requirements of surface exploitation the other. The Kolubara mining basin is an important carrier of Serbian energy and coal mining is mostly done in the municipality of Lazarevac. Due to the planned development of surface mines the most intensive changes in population movement, relocation of settlements or some parts of settlements are expected here. The paper analyzes the dynamics of population migration, the character and type of settlement relocation. The paper focus on presenting the transformation of settlement network in Lazarevac municipality, at the same time as analyzing the physionomic, demographic and functional changes caused by the expansion of Kolubara mining basin. The aim of this paper is to explore the impact of Kolubara mining basin on the overall development of settlements in the Lazarevac municipality, as well as to identify the possibilities and limitations of development of rural settlements in the study area.

Key words: rural development, settlement transformation, Kolubara mining basin, Lazarevac municipality

¹ Geografski fakultet Univerzitet u Beogradu, vukasinovicsandra96@gmail.com

² Geografski fakultet Univerzitet u Beogradu, danica.djurkin@gmail.com

UVOD

Transformacija naselja i raseljavanje naselja kao posledica napredovanja rudarskih radova u zonama odvijanja aktivnosti širenja ugljenokopa karakteristična je za sve zemlje, kako siromašne i zemlje u razvoju, tako i razvijene zemlje, u kojima se najveći udeo energije dobija iz uglja (Dowing, 2002; Michael, 2008). Prvi slučajevi raseljavanja koji su rezultat rudarskih aktivnosti zabeleženi su u Indiji i Sjedinjenim Američkim Državama. Akcije ove vrste bile su preduzete i u Africi koja je bila podeljena između kolonijalnih sila, kao i protiv Indijanaca za vreme zlatne groznice u Americi. U većini slučajeva lokalno stanovništvo je bilo žrtva, a situacija se i do danas nije značajno promenila. Brz razvoj tehnologije transformisao je rudnike u velike kompanije koje eksploatišući površinske kopove retko obraćaju pažnju na situaciju u njihovoj okolini (Terminski, 2012).

Utjecaji rudarskih radova na okruženje ogledaju se kroz nekoliko aspekata. Uređivanje i korišćenje prostora se manifestuje kroz trajnu ili privremenu promenu namene površina, promene u veličini i funkcijama, infrastrukturnom i komunalnom opremanju naselja i područja izvan njih. Paralelno, u zoni uticaja kopova dolazi do trajne ili privremene degradacije prirodnih resursa, promene ekosistema i čitavog prirodnog ambijenta (Prostorni plan područja eksploatacije Kolubarskog lignitskog basena, 2016). Rudarski baseni predstavljaju kompleksan prostor, tako da narušavanje funkcionalnih celina u okruženju ima posebnu težinu. Razvojni konflikti koji se javljaju vezani za odnos između rudarsko-energetsko-industrijskog sistema i okruženja, manifestuju se u vidu sukoba rudarstva i poljoprivrede, korišćenja i uređenja prostora i degradacije sredine. Narušavanje funkcionalne organizacije naselja i tradicionalno formiranih seoskih zajednica predstavlja poseban problem koji se, i pored materijalnih i drugih nadoknada, može donekle sanirati tek generacijskom sukcesijom (Maričić, 2014). Stoga, donošenje i sprovođenje mera usmerenih ka održivosti i ruralnoj obnovi naselja u zonama ekspanzije rudarskih radova predstavlja veliki izazov.

Najbolji primeri uspešne prakse rešavanja problema transformacije naseobinske sredine i planskog raseljavanja javljaju se u Nemačkoj, gde je sprovedeno planski, sa insistiranjem na relokaciji naselja čitavog naselja koje se sa svim svojim funkcijama izmešta na obližnju pogodnu lokaciju (Michel, 2008). Pored Nemačke, i Poljska, kao jedan od vodećih svetskih proizvođača mrkog uglja, ali i SAD i Kanada, poseduju sličnu, uspešnu praksu planiranja i upravljanja raseljavanjem naselja, bez negativnih posledica za lokalno stanovništvo (Zientara et al., 2019; Owen and Kemp, 2015). Nasuprot razvijenim zemljama, zemlje u razvoju odlikuje stihijski i neorganizovan proces raseljavanja naselja, pri kome se javljaju brojni problem i potencijalni rizici za stanovništvo prostora zahvaćenog širenjem ugljenokopa (nezaposlenost, stambeni problemi, socijalna marginalizacija, otuđenje, prekidanje društvenih veza, nedostatak čiste pijaće vode, otežan pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju i dr.). Preseljenje u ovim zemljama može se definisati kao „novo siromaštvo“ (Downing, 2002). Srbija, iako je zemlja u razvoju ne suočava se sa problemima socijalne marginalizacije stanovništva raseljenog iz eksploatacionih područja. Naprotiv, raseljeno stanovništvo je nakon preseljenja u boljem položaju u odnosu na period pre početka eksploatacije, što se može uvideti na primeru kolubarskog ugljenog basena. Međutim, problemi nastaju jer u procesu površinske eksploatacije uglja dolazi do zauzimanja velikih površina poljoprivrednog i šumskog zemljišta, trajno ili privremeno, a obaveza rudarskog basena je da sprovede rekultivaciju i vrati zemljištu prvobitnu namenu, što se u Srbiji odvija sporo i otežano (Spasić i dr., 2005).

Osnovu rada čini desk analiza relevantne naučne domaće i inostrane literature i izvora. Prilikom ispitivanja problematike planskog raseljavanja naselja, kao i sagledavanja

bitnih obeležja i osnovnih načela procesa sa različitih aspekata korišćene su metode analize, sinteze, dedukcije, indukcije i generalizacije, čijom primenom su postavljene polazna osnova, postupci i naredni koraci u istraživanju. Primena statističkog metoda podrazumevala je statističku obradu raspoloživih podataka. Kartografskim metodom omogućeno je ispitivanje procesa pomeranja i raseljavanja stanovništva, te sagledavanje posledica otkopavanja uglja u kontekstu transformacije prostora i naselja. Na osnovu izabranih pokazatelja, determinisanih analiziranim metodološkim postupcima empirijskih istraživanja u pregledu literature i prilagođenih raspoloživim podacima u Republici Srbiji (na nivou naselja), analiziran je skup indikatora koji se odnosi na definisanu problematiku istraživanja.

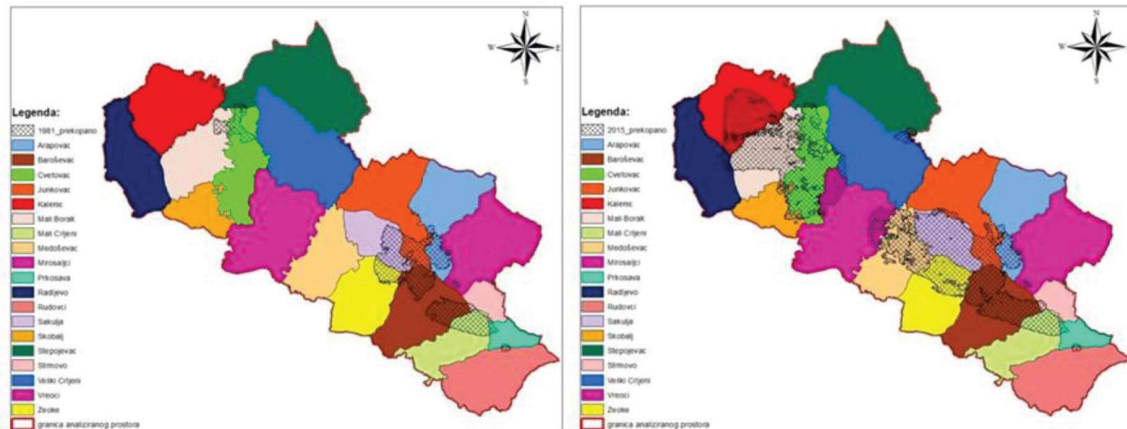
Cilj ovog rada jeste detaljno sagledavanje višegodišnje dinamike širenja kopova i razvoja rudarske delatnosti na teritoriji opštine Lazarevac, kao i uticaja na sveobuhvatni razvoj naselja i transformaciju geoprostora, kako u pozitivnom tako i u negativnom kontekstu. Rad se zasniva na analizi podataka Republičkog zavoda za statistiku, planova regulacije naselja u procesu raseljavanja, plana područja eksploatacije kolubarskog lignitnog basena. Analiza i komparacija karte naseljenosti opštine Lazarevac pre početka eksploatacije i danas, omogućava ispitivanje dinamike širenja kopova, razumevanje procesa raseljavanja i uočavanje budućih naseobinskih tendencija.

TRANSFORMACIJA RURALNIH NASELJA U OPŠTINI LAZAREVAC POD UTICAJEM ŠIRENJA RUDARSKOG BASENA „KOLUBARA“

Uticaj rudarskog basena „Kolubara“ prisutan je u svim aspektima opštine Lazarevac - od ekonomskog, preko socijalnog do demografskog i ekološkog. Ovaj ekonomski gigant čini opštinu Lazarevac jednom od najbogatijih u Srbiji, sa najvećim prosečnim zaradama i visokim udelom aktivnog stanovništva. Privredno i ekonomski među najrazvijenijim, opština mora da plati određenu cenu. Pronalazak uglja i početak proizvodnje doveo je do strukturnih promena prirodnih i društvenih komponenti. Naime, na račun širenja površinskih kopova, dolazi do izmeštanja rečnih korita, saobraćajnica, groblja, delova naselja, a na kraju i čitava naselja ostaju bez domaćinstava i stanovnika. Rudarski radovi na eksploataciji lignita obuhvataju 14 naselja na teritoriji opštine Lazarevac - Arapovac, Baroševac, Veliki Crljeni, Vreoci, Zeoke, Junkovac, Mali Crljeni, Medoševac, Mirosaljci, Prkosava, Rudovci, Stepojevac, Strmovno i Cvetovac (Prostorni plan gradske opštine Lazarevac, 2012).

Površinska eksploatacija uglja započela je 1952. godine. Zahvaljujući procesu industrijalizacije koji je iz decenije u deceniju sve više napredovao došlo je do modernizacije života, otvaranja novih radnih mesta i porasta životnog standarda stanovništva. Iako je površinska eksploatacija uglja na teritoriji opštine Lazarevac započela sredinom XX veka, ekspanziju je doživela 80-ih godina. Od tada se ugljonosna polja konstantno i sve intenzivnije šire „gutajući“ sve pred sobom, pa je i proces raseljavanja naselja bio neminovan (PPGOL, 2012). Slojevi uglja se na pojedinim mestima nalaze neposredno ispod rečnih korita, pa su neophodna njihova izmeštanja. To su složeni hidrotehnički zahvati, koji se radikalno odražavaju na podzemne vode, izvorišta, kao i čitavu infrastrukturu u okruženju. Od početka otkopavanja uglja korito Kolubare izmeštano je tri puta. Stanovništvo naselja zahvaćenih procesom eksproprijacije zemljišta zarad širenja površinskih kopova napušta svoje domove, uz novčanu naknadu, ali taj novac ne može nadomestiti uspomene i sve što su godinama stvarali. Zbog protivljenja stanovništva da se iseli je proces raseljavanja često veoma otežan.

Širenje rudarskog basena vs ruralna obnova - stanje i perspektive razvoja ruralnih naselja u opštini Lazarevac

Sl. 1. - Prikaz širenja površinskih kopova na početku površinske eksploatacije 1952. godine i 2015. godine (Autor: Tomić M., 2015)

Zauzimajući u početku samo manje delove naselja Sakulja, Zeoke i Baroševac, ugljenokop se iz decenije u deceniju širio u svim pravcima, zalazeći na teritorije okolnih naselja - Mali Crljeni, Prkosava, Medoševac, Vreoci, Junkovac, Arapovac i Mirosaljci. Sa druge strane, na severozapadu opštine rudarski radovi su otpočeli na severu naselja Cvetovac, odakle su zahvatili čitavo naselje i proširili se na teritoriju susedne opštine Lajkovac. Pojedina naselja kao što su Mirosaljci, Prkosava, Strmovno, karakterišu rudarski radovi samo u perifernim delovima, pa nema potrebe za iseljavanjem stanovnika i domaćinstava, dok su druga prekopana na većem delu svoje teritorije i njihovo raseljavanje već je izvesno - Cvetovac, Vreoci.

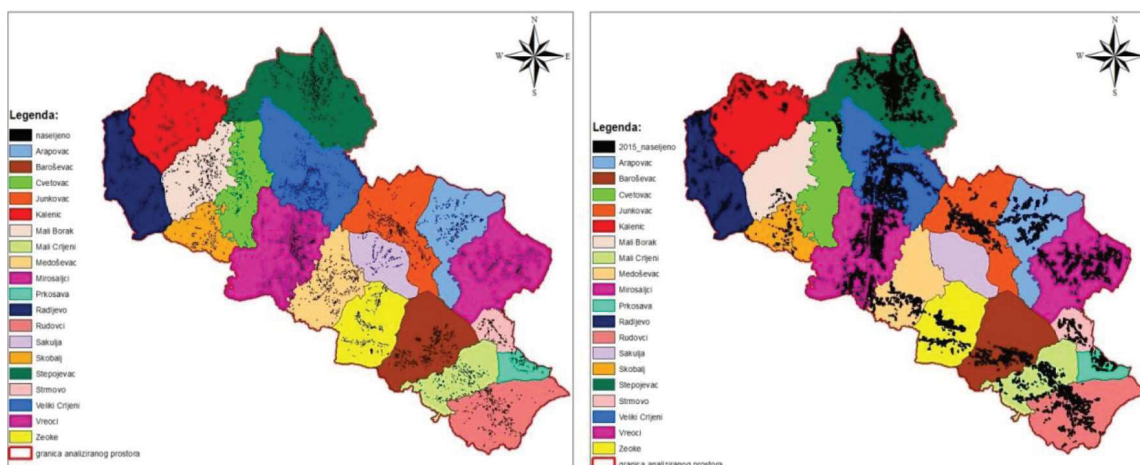
Uticaj širenja kopova najveći je i najvidljiviji u demografskim kretanjima stanovništva. Prema poslednjem popisu stanovništva 2011. godine na teritoriji opštine Lazarevac je u preko 18.000 domaćinstava živelo oko 58.000 stanovnika. Gustina naseljenosti u lazarevačkoj opštini je iznad prosečne u Srbiji i iznosi 152 stanovnika po km². Promene demografskih pokazatelja pod uticajem rudarskih radova primetne su u gotovo svim naseljima (pre svega promene broja stanovnika i gustine naseljenosti). U naseljima eksploatacionog područja prisutan je trend opadanja broja stanovnika i gustine naseljenosti, dok sa druge strane migracije raseljenog stanovništva utiču na povećanje broja stanovnika u gradskom i drugim naseljima izvan zone uticaja rudarskog basena. Pored unutaropštinskih preseljenja, stanovništvo se iseljava i van granica opštine - pretežno u Beograd, dok su migracije ka susednim opštinama manjeg obima.

Tab. 1. - Kretanje broja stanovnika u gradskom i ostalim naseljima

Godina	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Gradska	3614	3970	5905	7994	13184	21978	22732	26006
Ostala	32763	34824	38001	37681	37884	36904	35779	32616

(Izvor: Uporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 i 2011, Republički zavod za statistiku)

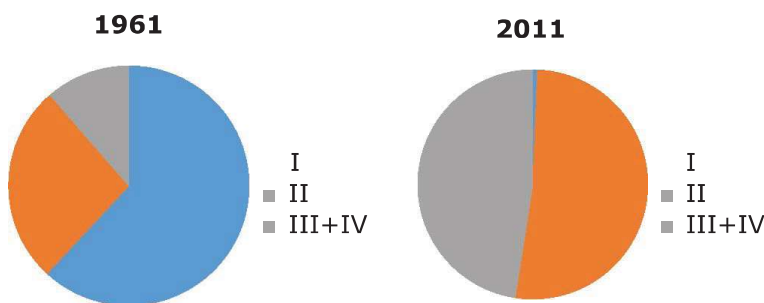
Evidentan je trend konstantnog porasta broja stanovnika u gradskom naselju, sa jedne, dok je sa druge strane opadanje ruralnog stanovništva prisutno od popisa 1991. godine. Upravo je početak intenzivnije rudarske delatnosti, širenja površinskih kopova i intenzivna eksproprijacija od 80-ih godina XX veka dovela do ovog kretanja populacije.

Sl. 2. - Prikaz naseljenosti prostora pre početka površinske eksploatacije 1952. godine i 2015. godine (Autor: Tomić M., 2015)

Uporednom analizom prikazanih karata jasno se uočava da se sa napredovanjem rudarskih radova stanovništvo zadržalo samo u rubnim delovima kopa, dok su delovi najintezivnije g kopanje opusteli. Tako je naselje Sakulja u potpunosti raseljeno, a njegovu sudbinu će podeliti i Cvetovac u kome je naseljen još samo krajnji severoistok naselja uz granicu sa Velikim Crljenima. Slično je i sa naseljima Medoševac, Zeoke i Baroševac gde je stanovništvo koncentrisano u zapadnim delovima, a u naseljima Mali Crljeni i Rudovci u zapadnom i centralnom delu. Na suprotnoj strani kopa naseljeni su istočni delovi Junkovca, Arapovca, Mirosljaca i Prkosave. U naselju Veliki Crljeni ugalj se eksploatiše u perifernoj zoni naselja, dok se stanovništvo zadržalo u unutrašnjosti.

Dinamičan razvoj rudarsko-energetsko-industrijskog kompleksa „Kolubara“ imao je veliki uticaj na ukupan društveno-ekonomski razvoj naselja u opštini Lazarevac. Uslovio je promene privredne strukture i socioekonomskih karakteristika domaćinstava, brzi rast ukupne proizvodnje, društvenog proizvoda, zaposlenosti i dohotka stanovništva. Većina naselja se transformisala iz pretežno agrarnih u naselja sa naglašenom industrijskom funkcijom. Došlo je do intezivnog procesa deagrarizacije i smanjenja broja radne snage u primarnom sektoru u korist sekundarnog, kao i, u manjoj meri, tercijarnog i kvartarnog sektora delatnosti (grafikoni 1 i 2).

Grafikon 1 i 2. - Udeo zaposlenog stanovništva po sektorima delatnosti u opštini Lazarevac 1961. i 2011. godine

Širenje rudarskog basena vs ruralna obnova - stanje i perspektive razvoja ruralnih naselja u opštini Lazarevac

Izgradnja krupnih rudarskih kapaciteta na području naselja Vreoci, Baroševac, Zeoke i Medoševac uticala je na brz razvoj ovog prostora, ali je bila i podsticaj razvoju uslužnih delatnosti, uz velike promene u načinu korišćenja poljoprivrednog zemljišta. Rudarske aktivnosti, kopovi, odlagališta doveli su do smanjenja poljoprivrednog zemljišta na teritoriji opštine, a samo mali deo je rekultivacijom vraćen u prvobitnu namenu tj. poljoprivrednu proizvodnju.

Plansko raseljavanje se u opštini Lazarevac odvija u više faza, što utiče na narušavanje kvaliteta života stanovništva koje ostaje da živi u naseljima čekajući preseljenje, uz odvijanje rudarskih radova u neposrednoj blizini. Dostupnost javnih službi je jedan od osnovnih pokazatelja kvaliteta života, a stanovništvo iz eksploatacionog područja je često uskraćeno za zadovoljavanje osnovnih potreba i ostvarivanje osnovnih ljudskih prava. U oblasti obrazovanja i zdravstvene zaštite u ovim naseljima zadovoljeni su samo minimalni standardi, a često su zbog napredovanja rudarskih radova izmešteni vrtići, škole, zdravstvene ustanove, prehrambene prodavnice, pa je stanovništvo koje se raseljava u kasnijim fazama upućeno ka centru opštine ili nekom od centara zajednica seoskih naselja. Zbog toga je važno da korisnici eksproprijacije ispune svoju obavezu blagovremenog preseljavanja stanovništva (Plan generalne regulacije za područje naselja Baroševac, Zeoke, Medoševac i Burovo, 2008).

Rudarstvo i industrija, kao glavne privredne delatnosti opštine imaju kontinuirani nepovoljni uticaj na kvalitet životne sredine, kao i na zdravlje stanovništva, floru i faunu. U zonama površinskih kopova je velika emisija prašine, a prisutne su i značajne emisije azotovih oksida, ugljenmonoksida i sumpordioksida iz rudarske opreme i transportnih sredstava. Površinske i podzemne vode izložene su intenzivnom zagađivanju od strane velikih koncentrisanih zagađivača iz rudarsko-industrijskog kompleksa, kao i difuznih zagađivača. Do najvećeg zagađenja zemljišta dolazi zbog direktne kontaminacije štetnim česticama, otpadnim vodama i gasovima. U zemljištu se javljaju povećane količine arsena i fenola, ponegde nikla i hroma, i teških metala (Cu, Zn, Pb, Hg) (Lokalni ekološki akcioni plan, 2006). Osim ugroženosti vazduha, vode i zemljišta veliki problem za lokalno stanovništvo predstavlja i buka.

Preciznim geološkim istraživanjima utvrđeno je rasprostiranje ugljenih horizonata, pa je u skladu sa tim izvršeno i planiranje raseljavanja naselja. U slučajevima kada ne dolazi do potpunog raseljavanja, stanovništvo koje ostaje u delovima koji nisu predviđeni za izmeštanje suočava se sa narušavanjem kvaliteta života zbog blizine kopa, što dovodi do toga da ono zahteva proces eksproprijacije (Plan generalne regulacije naselja Baroševac, Zeoke, Burovo i Medoševac, 2008).

Često se u različitim izvorima možemo susresti sa podatkom da opština Lazarevac ima 34 naselja, dok drugi navode 33. Do ovog neslaganja dolazi zbog naselja Sakulja, koje je zvanično popisom iz 1991. godine izbrisano sa liste naselja opštine Lazarevac. Danas u Sakulji nema ni stanovnika, niti domaćinstava. Na mestu nekadašnjeg naselja sada je „Polje D”, najproduktivnije polje rudarskog basena Kolubara. Za sada se jedino naselje Sakulja može zvanično svrstati u raseljena naselja. Shodno fazi i stepenu napredovanja eksploatacije, pored već raseljenog naselja Sakulje, na teritoriji opštine Lazarevac javljaju se i naselja koja su u procesu raseljavanja, odnosno ona kod kojih će taj proces zasigurno započeti u bliskoj budućnosti.

Najveći broj naselja zahvaćenih rudarskim radovima je u procesu raseljavanja. To su: Arapovac, Baroševac, Vreoci, Zeoke, Mali Crljeni, Medoševac, Cvetovac. Neka od ovih naselja su veoma blizu potpunog raseljavanja, dok su kod drugih raseljene samo određene celine i u budućnosti će ostati na tome.

U pojedinim delovima rudarskog basena iscrpljuju se rezerve i završava proizvodnja, a li se sa druge strane otvaraju nova ugljonosna polja. Stanovništvo je zainteresovano

za informacije o pravcu širenja kopova, kao i kojom će brzinom ići otkopavanje. Jedne raduje iseljavanje, dok su drugi zabrinuti. Naselja u prvoj graničnoj zoni rudarskog basena „Kolubara“ imaju najveće šanse za raseljavanje u budućnosti, kao i ona naselja u kojima je proces rudarskih radova tek započeo i ugljenokop zadire na njihovu teritoriju minimalno, u perifernim delovima. Planirano raseljavanje u daljoj budućnosti u zavisnosti od napredovanja ugljenokopa može zahvatiti naselja: Junkovac, Prkosva, Mirosljci, Strmovo, Rudovci.

UMESTO ZAKLJUČKA - PERSPEKTIVE RAZVOJA RURALNIH NASELJA U OPŠTINI LAZAREVAC

Eksploatacija uglja predstavlja kompleksan posao koji zahteva izvođenje obimnih radova, a ekspanzija ugljenokopa dovodi do potrebe za izmeštanjem i raseljavanjem čitavih naselja ili pojedinih njihovih delova, kao i stanovništva, saobraćajnica i drugih objekata u eksploatacionom području. Dinamičan razvoj rudarsko-energetsko-industrijskog kompleksa „Kolubara“ ima veliki uticaj na ukupan društveno-ekonomski razvoj naselja, kao i naseobinsku transformaciju oličenu, u prvom redu, kroz fizičke promene u prostoru - raseljavanje naselja ili pojedinih njihovih delova, ali i promene u demografskim, funkcionalnim i fizionomskim karakteristikama naselja, načinu i kvalitetu života stanovništva. Kako proces raseljavanja može imati pozitivne i negativne efekte za lokalno stanovništvo i prostor, neophodno je pristupiti mu planski i organizovano.

Savremeni migracioni tokovi u opštini Lazarevac i rezultati anketa u nekoliko naselja kojima je predstojalo raseljavanje ukazuju na intenziviranje procesa raseljavanja domaćinstava i time transformisanje postojeće mreže ruralnih naselja. Pravci raseljavanja većine domaćinstava (90%) biće usmereni ka urbanim naseljima-najčešće ka centru opštine. Ta domaćinstva će sredstva dobijena za ekspropisano poljoprivredno zemljište i objekte upotrebiti za izgradnju kuće u perifernoj zoni opštinskog centra ili nekom već urbanizovanom naselju u blizini ili na magistralnim saobraćajnicama. Oko 60% domaćinstava prihvata organizovano preseljenje u okviru opštine, dok se ostatak odlučuje za lokacije po slobodnom izboru (PPGOL, 2012). Stanovništvo koje je izabralo preseljenje unutar opštine predviđeno je da se preseli u novoformirane naseobinske celine namenjene naseljavanju raseljenog stanovništva - Novi Medoševac i Kusadak u prigradskom naselju Šopić, kao i sam Lazarevac, u kome je za te potrebe formirana nova naseobinska celina Rasadnik - nazvana po voćno-loznom rasadniku koji je nekada postojao na ovom mestu (Plan detaljne regulacije naselja Kusadak, 2016).

Naseobinski razvoj u opštini Lazarevac mora biti usmeren na formiranje integrisane mreže naselja, kroz jačanje uloge Lazarevca kao opštinskog, administrativnog i uslužnog centra sa povećanjem kvaliteta urbanih funkcija, razvoj i formiranje ostalih centara naselja i unapređivanje veza između njih kako bi se postigao ujednačen održivi razvoj područja. Brojni su gradovi u Srbiji koji su opusteli nakon što su rezerve rudnog blaga iscrpljene. Da Lazarevac ne bi podelio njihovu sudbinu i postao „mrtav“ u demografskom i ekonomskom smislu, potrebno je na vreme praviti planove. Polazeći od činjenice da rudarstvo i energetika imaju razvojni prioritet, jedan od osnovnih zadataka za gradsku opštinu Lazarevac je pronalaženje najboljeg rešenja za transformisanje postojeće mreže naselja, odnosno preseljenje pojedinih naselja i delova naselja iz zone rudarskih radova, uz uvažavanje dugoročnih ekonomskih, socijalnih, prostornih, ekoloških i političkih efekata. Uz to, neophodno je obezbediti pravovremeno preseljenje i normalne uslove života stanovnika do tog momenta, kao i onima koji ostaju u zoni koja nije predviđena za raseljavanje. Ruralna obnova i prosperitet opštine može biti omogućen dobrom strategijom razvoja i ulaganjem u delatnosti sa najvećim potencijalom na ovom prostoru (poljoprivredu i turizam), kao i poboljšanjem saobraćajne i tehničke infrastrukture (vodospajanje i kanalizacija otpadnih voda, gasifikacija, elektrosnabdevanje i telekomunikacije).

LITERATURA

- Gradska opština Lazarevac (2006). Lokalni ekološki akcioni plan. Lazarevac: Gradska opština.
- Gradska opština Lazarevac (2008). Plan generalne regulacije naselja Baroševac, Zeoke, Burovo i Medoševac. Beograd: Službeni glasnik.
- Gradska opština Lazarevac (2016). Plan detaljne regulacije naselja Kusadak, MZ Šopić. Beograd: Službeni glasnik.
- Gradska opština Lazarevac (2012). Prostorni plan gradske opštine Lazarevac. Beograd: Službeni glasnik.
- Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije (2016). Prostorni plan područja eksploatacije kolubarskog lignitnog basena. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
- Republički zavod za statistiku Srbije (1961). Aktivnost i pol. Beograd: Republički zavod za statistiku. Republički zavod za statistiku Srbije (2011). Aktivnost i pol. Beograd: Republički zavod za statistiku. Republički zavod za statistiku Srbije (2014). Upporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 i 2011. Beograd: Republički zavod za statistiku.
- Spasić, N., Stojanović, B., Nikolić, M. (2005). Uticaj rudarstva na okruženje i revitalizacija degradiranog prostora. *Arhitektura i urbanizam*, (16-17), 75-85.
- Downing, T. (2002). *Avoiding new poverty: Mining-induced displacement and resettlement* (Vol. 52). London: International Institute for Environment and Development.
- Michel, J. (2008). *Status and Impacts of the German Lignite Industry*, Swedish NGO.
- Owen, J. R., & Kemp, D. (2015). Mining-induced displacement and resettlement: a critical appraisal. *Journal of Cleaner Production*, 87, 478-488.
- Terminski, B. (2013). *Development-induced displacement and resettlement: Social problem and human rights issue*. University of Geneva Research Paper (9).
- Zientara P, Zamojska A, Maciejewski G. (2019). Environmentalism and Polish Coal Mining: A Multilevel Study. *Sustainability*, 11(11).

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.1:352.078(082)(0.034.2)

711.4:352.078(082)(0.034.2)

**НАУЧНО-стручни скуп са међународним учешћем Локална самоуправа у
планирању и уређењу простора и насеља (9 ; 2022 ; Београд)**

Zbornik radova mladih istraživača [Elektronski izvor] / Deveti naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja, Beograd, jun 2022. ; organizuju Asocijacija prostornih planera Srbije ... [et al.] ; urednik Ivan Novković. - Beograd : Asocijacija prostornih planera Srbije : Univerzitet, Geografski fakultet, 2022 (Beograd : Planeta print). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Sistemski zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 150. - Uvodna reč / Ivan Novković. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-6283-126-2 (GF)

а) Просторно планирање -- Зборници б) Урбанистичко планирање --
Зборници в) Локална самоуправа -- Зборници

COBISS.SR-ID 69689353
